

Міністерство освіти України
Рівненський державний гуманітарний університет
Рівненський інститут слов'янознавства
Київського славістичного університету
Міжнародний економіко-гуманітарний
університет ім. С.Я. Дем'янчука

Слов'янські мови та літератури:
історія, сучасний стан
та перспективи розвитку

М а т е р і а л и
міжвузівського семінару

Рівне – 2007

ББК 80.4

С 48

УДК [811 + 82] = 16

Слов'янські мови та літератури: історія, сучасний стан та перспективи розвитку. Матеріали міжвузівського семінару. – Рівне: РДГУ, 2007. – 238 с.

У збірнику вміщено статті з актуальних проблем славістики викладачів та студентів – учасників Міжвузівського славістичного семінару. Основні теми поданих публікацій стосуються питань історії, сучасного стану та тенденцій розвитку слов'янських мов і літератур (зокрема української, російської, польської та чеської), а також методики їх викладання.

Упорядники - кандидат філологічних наук, доцент

Самборська І.М.

кандидат філологічних наук, доцент

Сербіна Т.Г.

Відповідальний за випуск - кандидат філологічних наук, доцент

Сербіна Т.Г.

*Друкується за рішенням Вченої ради
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 3 від 26 жовтня 2007 року)*

Матеріали публікуються в авторській редакції.

ПРОБЛЕМА САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ ЖІНКИ У ПОВІСТІ Н. ЗБОРОВСЬКОЇ "ВАЛЯ"

Кінець 90-х років минулого століття ознаменувався появою неофеміністичної генерації письменниць, що поповнили доробок української літератури такими резонансними творами як "Польові дослідження з українського сексу", "Дівчатка", "Я, Мілена" О. Забужко, повістями "Валя", "Мама", "Дзвінка" Н. Зборовської. Відповідно й літературно-критичний дискурс збагатився працями, автори яких розглядають українську літературу під феміністичним кутом зору (С. Павличко "Дискурс модернізму в українській літературі"(1999), В. Агеєва "Поетеса зламу століть"(1999), Н. Зборовська "Феміністичні роздуми на карнавалі мертвих поцілунків"(1999) та рядом літературно-критичних статей такого ж плану.

Власне, така активізація неофеміністичних процесів в Україні і обумовлює нашу зацікавленість феміністичною проблематикою в українській літературі 90-х років ХХ ст.

Представниці радикального фемінізму (М. Етвуд, А. Дворкін, К. Мілет, С. Павличко, О. Забужко, Н. Зборовська та ін.) заперечують "традиційні уявлення про жіночість як нескладну людськість"[5, 180]. "Жіночі образи або із знаком "мінус", або із знаком "плюс", але ні в якому разі як складні рефлексуючі свідомості, вважаються фальшивим уявленням про жіночу людськість", – запевняє Ніла Зборовська у своїй книзі "Феміністичні роздуми на карнавалі мертвих поцілунків", в якій, власне, й намагається відтворити багатогранність та суперечливість жіночої натури, починаючи з самої себе.

Авторка "роздвоюється" вже тоді, коли виникає питання вибору між написанням літературно-критичної праці та художнім твором. Компромісом цих протиріч стає поєднання двох літературних "кітів" в одній книзі, "яка нібито має дві "душі" – літературознавчу, в якій я (Н. Зборовська – О.С.) виступаю здебільшого з гендерної та феміністичної позиції стосовно матеріалу української літератури, та мемуарну, в якій багато дійсного життєвого матеріалу, конкретно прожитих ситуацій, які я

суб'єктивно та довільно інтерпретую”, – зазначає Н. Зборовська у своїй передмові до книги.

Нашу увагу більше привертає до себе та частина книги (“Печалі та радощі літературознавки”), що в поєднанні із першою, маніфестує одну із основних феміністичних настанов – прагнення жінки свідчити “своєю мовою”. “Свідчити” про те, що турбує і болить, про те, що тішить та забавляє, про свої думки і враження від пережитого, дослідженого чи прочитаного. “Свідчити” про свої почуття та відчуття. Жінка не смиренна праведниця, або ж тільки порочна гріховність, якою її представлено у літературі, вона, як і чоловік, перш за все просто людина: таємнича та зрозуміла, праведна та грішна водночас, яка перш за все має сама в собі розібратись, бо чоловіче літературно-мистецьке уявлення про неї, нехай і надзвичайно проникливе, це все-таки погляд зі сторони, а не зсередины.

В екзистенційній філософській системі суджень центральними стали поняття “свобода волі”, “свобода вибору”, “самореалізація особистості” тощо, а втілення їх у життя передбачає появу людської відповідальності за своє буття та ту сутність, яку вона цим буттям вносить у світ. Проте, за традицією, ці поняття в більшій мірі стосувались чоловіка, а жінка при цьому до уваги майже не бралась.

Абстрагуючись від того задзеркала чоловічих міфів та уявлень про жінку, яке відтворювало зображення слабкої, ніжної, нещасної, потребуючої постійної чоловічої уваги та опіки, Н. Зборовська, подає зовсім інше відображення. Художньо відтворюючи “побачене” у повісті “Валя”, авторка показує нам шлях самореалізації жінки, що перш за все є високоосвідченою особистістю із її духовним трансцендентуванням до світу.

Героїня Н. Зборовської, на відміну від головної героїні повісті “Я, Мілена” О. Забужко, не роздвоюється на “Я” – самодостатню та трансцендентуючу особистість для себе та Мілену – просто жінку в її традиційному розумінні для оточуючих. Валя Н. Зборовської не вступає в психологічний “поєдинок” із загальноусталеними догмами про жіноче призначення, самореалізуючись у професійно-інтелектуальній сфері. Вона взагалі мало замислюється над питаннями типу: “а що люди скажуть...?”, вона просто живе згідно зі своїми потребами, переконаннями та бажаннями. Тобто живе не керуючись поняттями типу: “ти жінка, а

значить повинна чинити так ...”, а виходячи із позиції “я є людина, а тому вільна чинити так як підказує серце та розум”. На закид же про фемінізм в її сторону Валя відповіла: “Я не феміністка. Я – просто ненормальна жінка ...”[5, 271-272], що понад усе цінує свободу.

П’янкий смак свободи та постійну політику її обмеження Валя відчула пройшовши тернистий “кар’єрний” шлях із тавром шльондри, насправді ніколи нею не будучи. Розмірковуючи над цим вже по смерті свого чоловіка, Валя зізнається подрузі: “Васі нічого не треба було від мене, він мене просто любив, а я через це жила на свободі. Читала, які хотіла книги, писала дисертацію, їздила в Гагру, не могла прожити без моря – і не жила, закохувалась в талановитих чоловіків ... Але чомусь не наважувалася покинути Васю. Бо він мене любив. І я це знала. І я така, могла жити лише з ним! Бо хотіла свободи!”[5, 229]. Цей монолог і є своєрідним авторським маніфестом тих феміністичних настанов, що спрямовані на забезпечення жінки повною свободою вибору та анулювання політичної, соціальної чи фізіологічної міфологізації про призначення статей.

До одної із пригноблюючих інституцій радикальні феміністки відносять також й інституцію материнства. Свою увагу на цій проблемі фокусує і Н. Зборовська у повісті “Валя”.

Феміністи виступають проти традиції зведення жіночої життєдіяльності до репродуктивної функції та обмеження її інтересів колом сім’ї, а також веденням домашнього господарства. “Материнство є для жінок небезпечним, бо воно утверджує ситуацію, при якій жінка (female) повинна бути тільки жінкою (woman) та матір’ю, воно заперечує можливість розвитку для жінки особистої творчості і творення світу, який був би для неї вільним та відкритим”[9, 136], – стверджує представниця радикального фемінізму Дж. Алєн.

Під цим же кутом зору дивиться на проблему Н. Зборовська, яка на прикладі своєї героїні утверджує думку про те, що материнство, будучи важливою складовою життя жінки, є лише його складовою. А вже те, наскільки ця складова важлива для неї вирішувати повинна сама жінка.

Ніколи материнство не було самоціллю і для Валі – головної героїні повісті. “... А знаєш. Маріє, – каже Валя. – я ніколи не була жінкою, для якої материнство було змістом життя. Мені часто,

навіть здавалося, що воно більше потрібно чоловікам, ніж нам. І що жінки роблять це не ради себе, а ради чоловіка якого люблять ... А чоловіки не знають всю правду про материнство, то думають, що материнство – лише жіноче щастя, і постійно переконують у цьому жінок...”[5, 255]. А далі вона каже, що в житті їй хотілось “чогось більшого ...” ніж народження дітей та виховання внуків, їй хотілось просто займатись науковою діяльністю, читати літературні та філософські твори, слухати музику, відпочивати на морі, тобто просто жити заради життя, а не заради однієї із його складових будь-то материнство, кар’єра чи щось інше.

Світоглядні настанови, стиль життя, наміри та бажання героїні повісті, на перший погляд, видаються цілком нормальними, однак для світу патріархальних звичаїв та законів такий тип жіночої свідомості є небажаним та небезпечним. Бо “чоловік, як раціональніша істота, відразу усвідомив, що у реальному, земному житті жити у свободі – неможливо, а тому потрібно здолати жінку. І чоловік створив їй неволю. У вигляді шлюбу – законної любові, придумав жіночу роль... Різні ритуали, обряди і міфи... все для того, щоб приборкати жінку. З єдиною вільнолюбною мрією для себе!”[5, 235], зауважує Марія.

Віками тиражовані ці “ролі” стали нормою і для жіноцтва. Проте лакмусом авторської позиції є екзистенційна теорія про відсутність наперед заданості будь-якого із станів дійсності. Це стосується і людини, що не народжується із наперед заданими ролями та функціями, крім функції відтворення, проте і тут вирішальним є право вибору. Наприклад, народжувати жінці чи ні. Однак феміністи вбачають проблему в тому, що патріархатом було просто відібрано у жінки це право. Небажання народжувати дитину сприймалось просто як аномалія. Символічним у цьому зв’язку є мікросюжет повісті про вчительку Любку, яка не бажаючи та боячись народжувати другу дитину, наткнулась на стіну нерозуміння з боку найдорожчої людини – свого коханого. “Любка щовечора благала свого чоловіка не народжувати... Він був хороший хлопець, але ніяк не міг зрозуміти: як це може жінка любити чоловіка любити чоловіка і не хотіти від нього народжувати”[5, 254]. Не витримавши тягара внутрішніх протиріч, Любка, побачивши єдиний рятунок в смерті, кінчає життя самогубством. “Як Любку не трясли, як не рятували (бо серце ще билось), вона не повернулася”[5, 254]. Не зрозуміло Любкиного

вчинку і те оточення в якому вона жила, "...бо все ж у неї було: і чоловік гарний, і дитина маленька...". Здається, що ж ще потрібно нормальній жінці для щастя, а тому про Вальку "на похоронах пліткували, що вона була психічно хвора..."[5, 254], коли могла таке вчинити.

Материнство також посідає одне із провідних місць у феміністичному трактуванні гендерної нерівності. Вважається, що біологічна "нерівність" пов'язана із репродуктивною функцією має дуже великі соціальні та культурні наслідки. Торкаючись цього аспекту проблеми у повісті "Валя" Н. Зборовська акцентує увагу на тому, що: "у той час, коли вона (Любка – О. С.) страждала цією небажаною і страшною для неї вагітністю, Андрій, її чоловік, жив своїм повноцінним творчим життям: ходив на репетиції(бо був музикант), їздив на гастролі, записував свої концерти..."[5, 254]. В даному випадку жінка не змогла дати собі ради і "вирішення" проблеми з вагітністю було трагічним. Однак цій історії авторка протиставляє зовсім іншу – в якій Валя – головна героїня повісті, не бажаючи, після перших складних пологів народжувати другу дитину, мала повне розуміння та свободу на прийняття власних рішень з боку свого чоловіка Васи. Саме це й забезпечило їй можливість повної життєвої самореалізації. Власне такі демократичні сімейно-родинні відносини й декларує Н. Зборовська. Тож феміністична критика канонізованого патріархатом інституту материнства Н. Зборовської полягає не в прагненні жінки звільнитися від цієї природної привілеї, хоча одна із лідерів американського фемінізму 70-х років ХХ ст. С. Фарейстон переконувала в тому, що жінки будуть пригноблені та утиснені в своїх правах доти, доки будуть народжувати дітей. Тож єдиний спосіб цього уникнути – позаматкове розмноження та нові форми суспільного життя[10]. У потребі поступового викорінення материнства була впевнена і Дж. Ален. Однак це крайнощі до яких основна маса феміністок не схиляється. Більшістю ж відстоюється право на свободу вибору, коли мова йде про політичну, соціально-правову реалізацію жінки, чи реалізацію її як матері на певних етапах її життя.

Жінка Н. Зборовської – це багатогранна і освічена особистість, яка мріє "нарешті зустріти Чоловіка, з яким можна було (б – О. С.) відвести душу... І який просто любив (би – О. С.)[5, 243].

Отже своїм образом жінки Н. Зборовська декодує той часто однобокий літературний образ жінки-матері, жінки-розпусниці чи просто позбавлений тілесності образ емансипованої жінки-інтелектуалки. Жінка Н. Зборовської – це синтез плотського із духовним, раціонального та ірраціонального водночас. Це багатогранна і трансцендентуюча особистість, яка іде “власним” життєвим шляхом, а не стереотипним шляхом уявлень про неї. Жінка Н. Зборовської іде по життю так, “що не можна ... не запам’ятати” [5, 281].

Література

1. Сандомирская И., Кузьминский Б. Пауза и слово, или Есть ли имя у боли? // Иностранная литература. – 1993. – №3.
2. Фромм Э. Пути из больного общества // Проблема человека в западной философии. – М., 1988.
3. Бовуар С. Друга статья. – У 2т. – К., 1994. – Т.1.
4. Фройд З. Вступ до психоаналізу. – К., 1998.
5. Зборовська Н. Феміністичні роздуми на карнавалі мертвих поцілунків. – Львів, 1999.
6. Шовалтер Е. Феміністична критика у пуші. // Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХст. – Львів, 1996.
7. Забужко О. Хроніки від Фортінбраса. Вибрана есеїстика 90-х.– К., 1999.
8. Allen J. Motherhood: The Annihilation of Women // Trebilot, 1984.
9. Farestone S. The Dialectic of Sex.. New York, 1970.

Синевич Б.М.

(Рівненський державний гуманітарний університет)

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ ДИСКУРС 20-Х РОКІВ: ТЕКСТИ І КОНТЕКСТИ

Стрімкі геополітичні, ідеологічні зміни, крах унітарного раціоналізму, культурного монізму 90-х років ХХ століття супроводжуються усвідомленням необхідності змін методологічних парадигм науки та інтеграцію у світову наукову спільноту через новий

ЗМІСТ

Передмова	3
-----------------	---

СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Воробьева Л.М. Слово и его значение: к вопросу о внутренней форме слова	6
Чеберяк А.М. Комунікативні ролі автора і адресата у реалізації мовленнєвого жанру „відкритий лист”	9
Мандрик Н.В. Джерела східнослов'янських граматичних традицій (XI – XIII ст.).....	13
Самборская И. Н. Функционирование образных архетипов в современном русском языке	17
Сербина Т.Г. Приемы использования логоэпистем в русскоязычных газетах Украины	21
Совтис Н. М. Фонетична й граматична адаптація українських лексичних запозичень до норм польської літературної мови	26
Смерчко А. А. Авторська трансформація фразеологізмів.....	29
Кондзеля Е. С. Перформативы как средства выражения побудительности в русском и польском языках.....	33
Степанова О. І. Про деякі параметри зіставних досліджень (на матеріалі української та російської мов).....	37
Мединська Н.М. Вираження семантики дистрибутивності в дієсловах з подвійними префіксами в сучасній українській та російській мовах	40
Шульжук Н.В. Основні питання лінгвістичної теорії діалогу.....	44
Щербачук Н. П. Особливості функціонування та морфологічне вираження детермінантів у діалогах	48
Вовчук Н.И. Коннотативность поэтических новообразований ...	51
Лукашенко Ю. Національно-культурна специфіка номінацій жінки в польській розмовній мові.....	57
Ващук К. Емоційно-експресивна лексика у польській пресі	61
Сорока М. Віддієслівні іменники у сучасній польській мові (структурно-семантична та стилістична характеристика).....	66
Любінська Н. Парадигматичні відношення дієслів руху в сучасній польській мові.....	70

Дем'яненко І. Фразеологія польського студентського сленгу (на матеріалі словника Kaczmarek L., Skubalanka T., Grabias S. Słownik gwary studenckiej. -Lublin, 1994)	74
Мичко І. Особливості вживання числівників у конфесійному стилі	78
Глодовська О. Мовні особливості казок О.С.Пушкіна	81
Примак Е. Речовий етикет в письмах А.С.Пушкіна.....	86
Кононенко М. Антропоними в романе М.А.Булгакова «Мастер и Маргарита»	90

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СЛОВ'ЯНСЬКИХ ЛІТЕРАТУР У СВІТОВОМУ КОНТЕКСТІ

Матчук А.Л. Слово як феномен людського буття	96
Гнатів Т. О. „Українська школа” та Юліуш Словацький в контексті українсько-польського пограниччя	102
Миролюк В.М. Особливості хронотопу у творчості Марка Черемшини	105
Старух О.В. Проблема самоідентифікації жінки у повісті Н.Зборовської „Валя”	110
Синевич Б. М. Літературознавчий дискурс 20-х років: тексти і контексти.....	115
Нестерук С.М. „Неоміфологізм” в контексті художніх пошуків письменників ХХ століття.....	125
Матвейчук М.И. Лирическая проза о великой отечественной войне	132
Белова С.А. Особливості конфлікту та героя в романах Б.Акуніна.....	146
Мазяр В.В. Литературные портреты современников Н.А.Некрасова	152
Король О. Ю. Поетика лірико-автобіографічної оповіді в романі І.Буніна „Життя Арсеньєва”.....	155
Хмель В.А. Соціальні й філологічні аспекти творення антирежимного фольклору	161
Липинская О. «Евгений Онегин» А.С.Пушкіна как роман в стихах: традиции и новаторство.....	167
Дячук І. Своєрідність поетики Йосипа Бродського (1958-1972 років творчості).....	173

Басюк І. Проблема злочину і кари в романі М.Булгакова „Майстер і Маргарита”	176
Гончарук О. Гейне в українських перекладах.....	182

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Груба Т.Л. Проблема мовної особистості в сучасній психолінгвістиці та лінгводидактиці	187
Лещенко Г. П. Проблема формування комунікативної компетенції школярів у російській та українській лінгводидактиці	192
Свірчук Т. І. Проблема статусу соціокультурної компетенції у навчанні мов.....	197
Овдійчук Л. М. Взаємодія мистецтв на уроках української та зарубіжної літератури	201
Довгалець Л. Реалізація міжпредметних зв'язків на уроках української мови у 5 класах.....	205
Суहाцька Л. Особливості побудови системи вправ з розвитку діалогічного мовлення	211
Колосинська М. Комунікативна гра як засіб реалізації мети і завдань шкільної мовної освіти.....	218
Хомич Н. Вивчення життя та творчості Ольги Кобилянської у школі на основі особистісно зорієнтованого навчання	222
Шолудько О. Вивчення життя і творчості Василя Стуса у школі із застосуванням методу проєктів.....	227
Відомості про авторів.....	232

Наукове видання

М а т е р і а л и
міжвузівського семінару
„Слов'янські мови та літератури:
історія, сучасний стан та перспективи розвитку”

Упорядник – **Самборська І.М.**
Відповідальний за випуск – **Сербіна Т.Г.**
Комп'ютерна верстка – **Третяк О.Ю.**

Підписано до друку 21.11.2007 р. Формат 60x84 1/8. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 12,05. Обл. вид. арк. 12,05.
Замовлення № 25/1 Наклад 100.

У збірнику вміщено статті з актуальних проблем славістики викладачів та студентів – учасників Міжвузівського славістичного семінару. Основні теми поданих публікацій стосуються питань історії, сучасного стану та тенденцій розвитку слов'янських мов і літератур (зокрема української, російської, польської та чеської), а також методики їх викладання.

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

ББК 80.4

М 34

УДК [811 + 82] = 16

Матеріали міжвузівського семінару „Слов'янські мови та літератури: історія, сучасний стан та перспективи розвитку”. – Рівне: РДГУ, 2007. – 238 с.